

Kämillige kenar ýok / edebi seljerme

Category: Edebi makalalar, Goşgular, Kitapcy, Poemalar, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Kämillige kenar ýok / edebi seljerme KÄMILLIGE KENAR ÝOK

Türkmenistanyň halk ýazyjysy, ençeme hormatly atlaryň eýesi, şahyr Orazguly Annaýew hakynda şu makalanyň ýazylmagyna sebäp bolan zatlar bar. Dogrymy aýtsam, Orazgulyň «Edebi we ebedi pikir parçalaryny», «Döşüne poeziýa güli dakylan» diýen edebi pikir ýöretmelerini okap, täzeden mekdep geçen ýaly boldum.

Orazguly şahyr bilen ýüzbe-ýüz gürleşip görmesem-de, jaňlaşan pursatlarym onuň tebigatyndan türkmen ýaşulusynyň ýürek ýylysyny duýýaryn. Ýumşaklyk bilen düşünişip bolýar.

Seýregrägem bolsa meniň iberýän rubagylarym Orazgulyň göwnüne ýaraýan bolarly. Bir gezek 20 töweregi rubagymy «Garagum» žurnalynyň redaksiýasyna iberdim. Esli wagt geçensoň, habar tutaýyn diýip jaň etdim. Orazguly rubagylaryň redaksiýa gowuşmandygyny aýtdy. Onsoň men: «Aý, onda şol rubagylary ibermändirin hasap edäýeli-le» diýenimde ol: «Hangylyç, sen olary azap edip ýazdyň-a. Rubagy diýen närsede ynsan aňyna zor täsir edýän ündew bolýar. Olary öýde saklanyň bilen näme iş bitirýär olar?!» diýdi. Men onuň bu hikmetli sözlerinden poeziýa gelmek, poeziýadan gitmek ýa-da poeziýa diýen giňişligiň bir künjünde orun almak diýen düşüňjeleriň taglymyna dogry düşüňýän şahsyýetiň ýüzüni gördüm. Rubagylarymy gaýtadan iberenimde gowşupdyr. Olar žurnalda çap edildi.

Edebiýat hakyndaky pikir alyşmalaryň birinde görnükli rus şahyry Mihail Lukonin şeýle diýipdir: «Hakyky şahyrlar potolokda dikbaşasak ýörejek bolup azara galyp ýörenoklar. Olar: «Eje! Eje jan!» diýip başlaberýärler». Elbetde, bu mysal ýaňy döredijilige baş goşan ýaşlar üçin aýdylaýan ýaly bolup görünse-de, onuň bir çeti «ulurajyklara-da» degmän duranok. Men bu mysaly näme üçin getirdim?

Ukybyň, zehiniň, goruň bar bolsa, döredijilik ýoluň ähli basgançagynda-da görkeziber gaýratyňy. Men muny Orazguly Annaýewiň döredijilik ýolunyň esli bölegi bilen tanyş bolanlygym üçin hem-de onuň köpugurly döredijiliginiň barlygyny ýaňzytmak üçin aýdýaryn. Ol kyssada-da, şygryýetde-de, dramada-da, terjimede-de, edebi pikir ýöretmede-de, hatda taryha ýüzlenmekde-de şol «Alynyň meýdany» diýlen giňişlikde özüniň mynasyp ornuny tapan kişi.

Şahyr kowmy, umuman, dörediji adam hemişe halkyň ruhy dünýäsi bilen gatnaşykda bolup durýar. Erbet adamlary döretmejek bolmaly, barlaryny dogry ýola saljak bolmaly. Elbetde, poeziýanyň başga-başga-da maksatlary bar. Biz bu ýerde onuň diňe baş maksadyny göz önüne getirdik.

Öňde bir dana kişiniň aýdyşy ýaly, «poeziýanyň borjy perişde ýasamak däldir».

...Seň araňy açar biderek bir zat,

Algy-bergi ýa-da ýalan gepjagaş.

Düzelmez, düzelse öňki deý bolmaz,

Araňa girensoň ýowuz kepjebaş.

Biziň edýänmizi görüp duran bar,

Sebäpsiz hiç haçan gül solan däldir.

Duşmanyň aýdanna ynanýan bolsa,

Ol dostuň hiç haçan dost bolýan däldir.

Ine, şahyryň kiçijek goşgynyň üsti bilen bize berýän uly ündewi şeýle.

Şu ýaşan ýaşyma milli miras bilen gyzyklanyp ýöremsoň, şahyryň öz dünýäme has ýakyn «Miras» atly bir goşgusy aýratyn ünsümi çekdi.

«Uly miras goýman gitdi» diýdiler,

Galmady zynda sansyz mal-mülki.

Ýöne düşünşeliň – miras nämekä,

Mülküň nämedigni bileliň ilki.

Mukaddes topragy goýup gidipdir,

Üstünde dogup dur Gün bilen Áým.

Halkymyň edebi galypdyr miras,

Dogandyr dost mydam kömege taýyn.

Mukaddes topragyň bar bolsa, parahat ýurduňda Áýyň, Günüň

dogup-ýaşyp dursa, pederleriň ahlak edebi ýoluňa nur saçyp dursa, özüňem pederleriň mirasyna mynasyp «hazyna» bolup bilseň, ondan ýokary miras bolarmy?! Mal-mülk diýen närse, şahyr aýtmyşlaýyn, diňe bagtyň çüwüp, nesip edende, miras bolýar ahyry!

Onsoň muňa çyn poeziýanyň ynsan kowmuna berýän keremi, tagamy diýmezmiň?!

Halk döredijiliginde jogaby oýlanylyp tapylýan žanra tapmaçamatal diýilýär. Olar göçme manylara, meňzetmelere eýlenen duýgular bilen döredilýär. Orazguly şahyryň sygyrlarynyň hem aglabasy, şol mysaly goşgular diýsek ýalňyş bolmasa gerek. Ol sygyrlarynyň jemlemesindeki çözgüdi, köplenç, okyjynyň öz paýhasyna goýýar. Şol ýerdenem şahyryň döredijilik aýratynlygy – usuly ýüze çykýar.

Käte ol öz şahyr dünýäsinde bolup geçýän ahwalatlara düşünmän hopugýar.

...Meň bolup ýörşümi duýýanam dälşiň,
Derdim çür depämden çykýar tüsseläp.
Kyn söýgi labyrnyň astynda galmak,
Hezillik däl eken onuň üstem-ä.

Ýa-da:

Meňzejek bolamok başga birine,
Ýöne menem öz söýgimiň Tahyry.
Kösük barmakdaky toý ýüzügi deý,
Ýok söýgimiň başlangyjy, ahyry.
Buýrugy, haýyşa berilýän zat däl,
Ýa çalşyp bolanok bir zada derek.
Saňa çenli ýoly täk özüm geçdim,
Ondan aňry seniň kömegiň gerek...

Eý-ho-o! Bu bentler göräýmäge yşky-liriki temada ýazylan ýaly bolup görünse-de, çyndan oýlanyp görseň, liriki gahryman bize başga-başga zatlary-da yşarat edip durandyr.

Orazguly halypanyň goşgularynyň aglabasynyň mazmunynyň töwereginde ikinji, hatda üçünji taglymlar hem uç berip durandyr – sinekdoha mysaly. Onsoň ony öz paýhas elegiňden geçir-de, öz dünýäňde dowam ediber...

Çagalaryny eklemek üçin rysgyny gözläp ýören ene möjek gapana

düşýär.

...Diňe häzir aýan boldy möjege,
Ömür gulluk eden arzuw-niýeti.
Möjek – möjekligni ýitirenokdy,
Ajalyň agzyna jaý gelen wagty...
Ýöne düşünmek kyn,
Häzirki wagtda kim ejiz, wagşy?
Aranly gapanmy aslyşyp duran?
Ýa möjekmi,
Ýa wagşymy gelip gapany guran?!

0. Annaýewiň bir goşgusynyň täsiri bilen baglanyşykly bolan bir waka hiç ýadymdan çykanok. Gazet-žurnallaryň täze neşirlerini gözden geçirip otyrkam, Orazgulyň bir goşgusynda gözüm eglendi. Ol goşgy «Ene hakda ballada» diýen goşgudy.

...Asuda gijede mähriban ene,
Ukynyň gijäniň çetinden ýonýar.
Birdenem 41-de giden perzendi,
Ukuda enäniň kalbyna dolýar.
Ene doňup galdy görüp ýaş oglun,
Diýlipdi oňa öň: «Çykdy aradan».
Soňra gujagyna gysdy balasyn,
Aýralyk ýyllaryn aýryp aradan.
Hamrak ene doýman onuň mährinden,
Synlaýar gür gaşyn, peşehordasyn.
– Geläýdiňmi, oglum, geldiňmi, guzym,
Ýok edip duşmanyň nejis ordasyn.
Watan üçin ganyň döken ogluny,
Çaga ýaly gujagynda üwredi.
Birdenem ýaş ýigit turup ýerinden,
Gaýnap-josýan däli-derýa ugrady.
– Gitme, balam, däli derýaň gujagna,
Boş ahyry, ynha, ejeň gujagy.
Tolkunlaryň eýmençligniň ýok çeni
Wah, sen gidip däli derýa,
Gark edersiň ejeňi.

Edebiýat nazaryýetinde «edebiýatyň halkylygy» diýip bir adalga bar. Çeper eser halky bolanda, adamy nädiberýän ekeni! Bu

goşgy ähli döwürde-de uruş diýen nägehana ýigrenç, parahat durmuşa söýgi döretmekde öz ähmiýetini ýitirmez. Ýazyjy Atajan Tagan aýtmyslaýyn, Orazguly şahyr hemişe «öz aýagy bilen ýöreyän, öz dili, öz sesi bilen gepleýän» eserleri döretdi. Orazguly Annaýewiň «Watan – hemme zat!» diýip aýdan aforizme kybap bir ajaýyp sözi bar. Şeýle sözleri gursagynda Watanyňa bolan söýgüsi hemişe möwç urup duran kişiler diýip bilýärler. Olar bu mowzukdan hiç wagt daşlaşyp gidip bilmezler. Sekiz asyrlyk döwletsizlikden soň berkarar bolan Watanymyzyň waspy halypa şahyryň döredijiliginde aýratyn agramlanyp dur. Meniň elýeterimde bar bolanlarynyň sanawyna «Jan Watanyň Türkmenistan», «Saňa bolan söýgim bakydyr baky», «Tuguň belent parlasyn!», «Watan», «Waspnama», «Ýüregidir Watanyň», «25 ýyl – meň Garaşsyz bagtyma» (Waspnama), «Garaşsyz Watanymda ýyllar bagtly dogulýar», «Arkadagyň özi – biziň baýlygymyz» (Taryhnama), «Pederlerden gaýdan ýol», «Bagtyýar döwür», «Soňsuz alkyş», «Watana ýüzlenme» ýaly goşgy-poemalaryny mysal getirse bolar.

Häzir Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe örän uzaklardan gaýdýan halypa-şägirtlik ýoluna ähli ulgamlarda zerur şertler döredilýär. «Altyn asyr: Türkmenistan» teleýaýlymynda berilýän «Bagtyýarlyk ylhamy» gepleşiginde Türkmenistanyň halk ýazyjysy Orazguly Annaýewiň başlangyç şahyrlara uzadýan halypalyk goly, ýaşlara sygyr ýazmagyň inçe syrlaryny, tärlerini düşündirişi ýa-da olaryň sygyrlaryna seljerme berende hossarlyk duýgy bilen aýdyp bilşi aýratyn bellemäge mynasyp. Halypa ýaş şahyrlara hemişe Watanyň, jemgyýetiň ýürek urgusy bilen bir howadan dem almagy ündeýär. Teleýaýlymyň döredijilik işgärleriniň, halypa şahyr O. Annaýewiň aladasy bilen ýaşlaryň şowly çykýan eserlerini okap guwanýarsyň.

Kämillikde kenar bolmaýar. Şol kenary nazarlap ýören Orazguly halypa, goý, siziň paýhasyňyzdan, öz aýdyşyňyz ýaly, «söz sungatynyň gudratly güýçdügini» ykrar edýän, heňňamlara ömür berjek eserler döräp dursun!

Hangylyç TAGANGYLYJOW,

mirasgär, Türkmenistanyň ussat mugallymy.

“Edebiýat we sungat” gazetiniň
2020-nji ýylyň 23-nji oktýabryndaky sany,
4-nji sahypa Edebi makalalar